

Опанашук Петро, к. і. н., доцент,
завідувач проблемної науково-дослідної
лабораторії соціальних досліджень ринку праці ІПК ДСЗУ

ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД БЕЗРОБІТТЯ

Спільною тенденцією останніх років у реформуванні систем соціального захисту більшості європейських країн є їх розбудова на засадах децентралізованого управління. Найбільш поширеними серед країн ЄС є шведська (соціал-демократична), англосаксонська (ліберальна) та континентальна (консервативна) моделі децентралізації соціального захисту населення.

Серед наведених моделей із найбільш розвинутою формою держави благополуччя найчастіше ототожнюють шведську. Основні її риси втілено у більшості скандинавських країн (Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії), а також у Нідерландах та Швейцарії. У цих країнах поняття соціального захисту трансформоване в поняття «соціального добробуту», а в конституціях Норвегії, Швеції та Швейцарії широко вживається категорія «держава добробуту» [3, с. 104].

Однією з основних рис шведської моделі є націленість державної політики у сфері зайнятості на підтримку стратегії «робота для всіх». Для досягнення цієї мети держава здійснює активну політику зайнятості, надаючи субсидії підприємствам на утримання неконкурентоздатних працівників, або ж надає цій категорії осіб робочі місця в державному секторі. Державна політика також спрямована на підтримку зайнятості в неефективних сферах економіки, які забезпечують соціально необхідні послуги. Ці та інші заходи сприяють збереженню впродовж тривалого часу низького рівня безробіття, яке становить нижче 2% працездатного населення [1, с. 44, 45; 5].

Одним із шляхів регулювання ринку праці у Швеції є активна політика, спрямована на якнайшвидше повернення безробітних до нормальної трудової діяльності. З цією метою уряд реалізовує широкий комплекс заходів, які мають профорієнтаційний характер. Здійснюється також перекваліфікація робочої сили, надається допомога в отриманні професійної підготовки працівників тощо. Організацію профпідготовки та перепідготовки кадрів забезпечує не лише держава – до спільної участі залучаються також підприємства, стажування на яких дозволяє отримати потрібні для успішного подальшого працевлаштування знання та навички. Різними формами навчання й перекваліфікації у Швеції постійно охоплено до 35% дорослого населення країни [1, с. 45]. З метою якнайшвидшого повернення безробітних до трудової діяльності кадри, які пройшли перепідготовку, можуть отримати спеціальні субсидії для переїзду до вакантних робочих місць у регіони з нестачею спеціалістів відповідного профілю [3, с. 106]. Важливу роль у цьому процесі відіграє функціонування комп'ютерних банків даних про вакантні місця, які наявні у різних регіонах країни.

Надання пріоритету заходам у сфері підготовки та перепідготовки кадрів у поєднанні зі стимулюванням внутрішньої трудової мобільності населення дає позитивний економічний ефект, адже даний комплекс заходів сприяє якнайшвидшому поверненню безробітних до нормальної трудової діяльності, що, у свою чергу, мінімізує державні витрати на допомогу з безробіття. Лише 10% витрат, спрямованих на регулювання ринку праці, уряд Швеції виділяє на компенсацію в разі безробіття. Її отримують лише ті безробітні, яким служби зайнятості на даний момент з об'єктивних причин не можуть запропонувати роботу. Основна частина коштів витрачається на здійснення професійної підготовки й перепідготовки безробітних, на створення нових робочих місць, забезпечення населення інформаційними послугами про вакантні місця у різних регіонах країни. Шляхом надання державних кредитів та субсидій заохочується також розвиток дрібного підприємництва. В цілому витрати шведського уряду на соціальний захист населення є одними з найбільших у світі. Зокрема, на здійснення активної політики на ринку праці у Швеції з державного бюджету виділяють 3% ВВП й 7% бюджетних коштів. Для порівняння, стільки ж у цій країні виділяють на потреби оборони

Важливою складовою шведської моделі є попередження безробіття, а не боротьба з його наслідками. У контексті реалізації цього принципу особлива увага приділяється розробці заходів, спрямованих на створення нових робочих місць, у першу чергу в державному секторі економіки. В цілому, на стимулювання зайнятості витрачається до 90% витрат, спрямованих на регулювання ринку праці [3, с. 104, 106].

Для країн зі шведською моделлю соціального захисту характерною є наявність сильних об'єднань роботодавців і профспілок, трудові відносини між якими контролюються державою й регулюються на загальнонаціональному рівні шляхом встановлення тарифних ставок, визначення загальних вимог до укладення колективних договорів. Саме профспілковими економістами ще на поч. 1950-х років було представлено основні положення шведської моделі соціального захисту. Впродовж десятиліть перебуваючи при владі шведські соціал-демократи тісно співпрацювали з Центральним об'єднанням профспілок Швеції, що стало запорукою реформаторського робітничого руху в цій країні [5].

Економічною основою даної моделі є також високий рівень перерозподілу державою частини прибутків через податкову систему й державний сектор для підвищення рівня життя народу, але без впливу на основи виробництва [2].

Отже, шведська модель соціального захисту населення від безробіття на сьогодні є однією з найбільш ефективних, а досвід Швеції у сфері боротьби з безробіттям є взірцевим для діяльності урядів багатьох країн світу. Однак слід зазначити, що механічний експорт будь-якого, навіть найбільш успішного, зарубіжного досвіду соціального захисту на чужий ґрунт не гарантує автоматичного успіху. Будь-яка модель соціального захисту є успішною в кожній конкретно взятій країні тоді, коли враховує її національні традиції, рівень соціально-економічного розвитку, особливості інституційної структури

тощо. Саме тому спроби механічного перенесення шведської моделі соціального захисту населення від безробіття на український ґрунт, швидше за все, не дадуть очікуваного позитивного результату, адже однією з основоположних умов ефективного функціонування цієї системи є високий рівень соціально-економічного розвитку країни, наявність відповідних фінансових, організаційних, нормативно-правових та технічних ресурсів.

При цьому варто наголосити на важливості врахування окремих позитивних напрацювань світового досвіду соціального захисту населення від безробіття, екстраполюючи їх на вітчизняні умови з оглядом на власні традиції та економічні можливості. Зокрема, доцільним видається запозичення таких складових шведської моделі соціального захисту населення від безробіття, як активна політика на ринку праці, яка включає здійснення перепідготовки безробітних та повернення їх до праці, у тому числі шляхом надання субсидій для переїзду працівників із районів з високим рівнем безробіття у райони, де є незадоволений попит на робочу силу. Позитивний ефект повинна дати також подальша розбудова вітчизняної системи надання соціальних послуг шляхом запровадження системи державного замовлення на соціальні послуги та соціального контрактування державних і недержавних надавачів таких послуг. Запозичення і впровадження подібного передового зарубіжного досвіду сприятиме формуванню гнучкої моделі вітчизняного ринку праці, заснованого на гармонійному поєднанні стимулювання індивідуальних досягнень у праці та соціальних гарантій з боку держави.

Список використаних джерел

1. Дівнич В.М. Світові моделі ринку праці та іноземний досвід державного регулювання ринку праці / В.М. Дівнич // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2017. – №2 (58). – С. 43-47.

2. Ільчук Л. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні / Леонід Ільчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/#more-457>

3. Мудролюбова Н.О. Особливості шведської моделі соціального захисту населення від безробіття / Н.О. Мудролюбова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. – 2015. – Вип. 29. – С. 103-108.

4. Швеція і її система соціального захисту [Електронний ресурс] // Юридично-соціальний портал. – 2008. – Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/node/22>

5. Шведская модель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://expert.ru/countries/2007/03/shvedskaya_model/